

שלחו להדפסה

גודל פונט

בארץ

"דרושים כלים חדשניים כדי למשוך טאלנטים אקדמיים" יו"ר ות"ת פרופ' מנואל טרכטנברג מגן על יוזמתו להקים מרכזי מצוינות מחוץ לאוניברסיטאות שיקלטו חוקרים ישראלים שעברו לחו"ל. "הם לא יורדים, אלא צעירים מבריקים שלא היה להם לאן לחזור. יש תחרות גלובלית עזה על ה'טאלנטים'"

ליאור בן דוד ותומר זלצר

08:36, 28.06.11

3 תגובות

"כשאומרים להחזיר את היורדים יש לזה קונטציה שלילית. זו הנפקת תווית של יורד [לצעירים מבריקים ישראלים](#) שנסעו לפוסט דוקטורט בארה"ב ורצו לחזור ולא היה להם לאן כי לא היו תקנים פתוחים כאן. אנחנו רואים את ההתלהבות של רבים מהם מתוכנית המצוינות שלנו וגם מהאות שהתוכנית הזו משדרת להם - שהם רצויים פה". כך אומר ל"כלכליסט" פרופ' מנואל טרכטנברג, יו"ר הוועדה לתכנון ותקצוב (ות"ת) במועצה להשכלה גבוהה.

• [בואו להתעדכן ולהגיב בפייסבוק של כלכליסט](#)

טרכטנברג הוא יו"ר ות"ת פעלתן ויוזם שאחראי למהפכה של ממש באקדמיה. תחתיו יצאה לדרך רפורמה משמעותית שבמסגרתה יתווספו 7.5 מיליארד שקל לתקציב ההשכלה הגבוהה. הרפורמה כוללת, בין השאר, את שינוי מודל תקצוב המוסדות להשכלה גבוהה, תמרוץ סגל ההוראה במכללות, הגדלת מענקי המחקר שמעניקה הקרן הלאומית למדע, עידוד שיתופי פעולה בין חוקרים מוסדות שונים, וה"בייבי" שלו - הקמת יותר מ-20 מרכזי מצוינות בשנים הקרובות לקידום המחקר המדעי ולהשבת חוקרים מבטיחים מחו"ל.



צילום: איציק בירן

פרופ' מנואל טרכטנברג

"אין אדם שאין לו תחליף"

בשנים האחרונות יותר ויותר פרופסורים משתלבים במשרות בכירות במגזר הציבורי -

וטרכטנברג הוא אחד מהבולטים שבקרב "חבורת הפרופסורים".

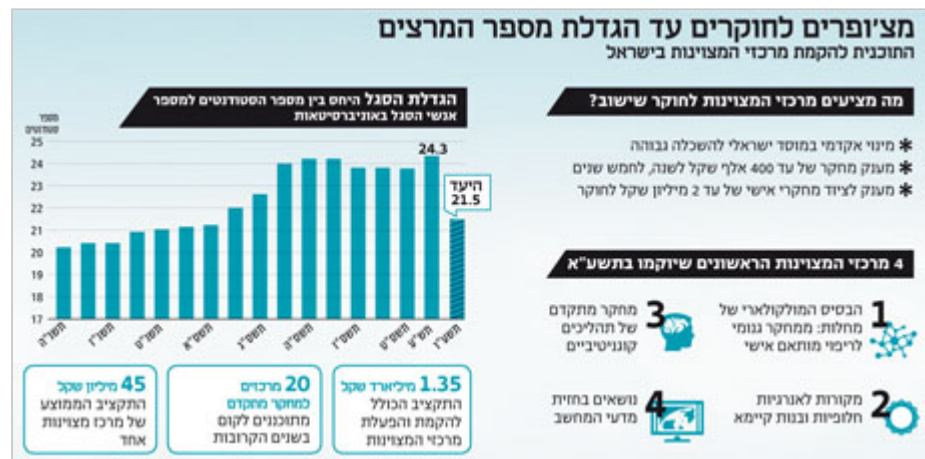
בשנים 2006–2009 הוא כיהן כיו"ר המועצה הלאומית לכלכלה ולאחר בחירות 2009 מונה לתפקיד יו"ר ות"ת. תחומי התמחותו האקדמיים הם, בין השאר, כלכלת מחקר ופיתוח, צמיחה, פטנטים, מדיניות מדע וחדשנות טכנולוגית. באחרונה, על רקע התמודדותו (הקצרה) של פרופ' סטנלי פישר לתפקיד יו"ר קרן המטבע הבינלאומית, אף הזכיר שמו של טרכטנברג, שמוערך מאוד על ידי ראש הממשלה בנימין נתניהו, כמועמד המוביל להחליפו בתפקיד נגיד בנק ישראל.

באוצר אומרים שהובלת מהפכה גדולה ויפה באוניברסיטאות, אבל הכל נשען עליך. מה יקרה אם תעזוב?

"זה מחמיא, אבל זה לא נכון. אין דבר כזה אדם שאין לו תחליף ואין רפורמה בסדר הגודל הזה שנשענת על איש אחד. היתה קונסטלציה מאוד מיוחדת שהתחלפו הנפשות הפועלות כמעט בכל המערכות שמשקיות להשכלה הגבוהה, כולל באוצר — שם התחלפו השר, המנכ"ל, הממונה על התקציבים וסגן הממונה על התקציבים האחראי על ההשכלה הגבוהה. כל המערכת השתנתה והיא הרבה יותר מודעת לחשיבות של השכלה גבוהה. במקביל, התחלפה גם כמעט כל ההנהגה של האוניברסיטאות. זה לא אומר שהרפורמה שהעברנו היתה קלה, אבל השינוי הפרסונלי והתפיסתי בהחלט עזר. ובהחלט זה לא תלוי באדם אחד. אי לנו אם השינוי בסדר גודל הזה והרפורמה שאנחנו מובילים היתה תלויה באדם אחד. אנחנו רוצים להבטיח שהעסק הזה יחזיק מעמד לאורך זמן ללא תלות במי שיושב בתפקיד זה או אחר".

למה החלטתם ללכת על מהלך הקמת מרכזי המצוינות? למה לא לתת את התקציב לאוניברסיטאות על מנת שיתחוו תקנים בעצמן?

"כדי לחולל שינוי אתה צריך לפעול גם בצורה כלל מערכתית, למשל גידול בתקציבים לאורך זמן, וגם בצורה מאוד ממוקדת. היעדים של מרכזי מצוינות היו קודם כל לקדם את המחקר בתחומים נבחרים בישראל לחזית העולמית. החשיבה היא שמעבר לגידול בצמיחה של כל המערכת, אנחנו נמקד משאבים בתחומים מסוימים. בנוסף, רצינו להביא חוקרים ישראלים מצטיינים צעירים מחו"ל להצטרף, לא כבודדים, אלה כקבוצה למרכזים האלה ולתת להם תנאים משופרים — כדי למשוך אותם וגם להבטיח שיוכלו להתמסר למחקר בחמש השנים הבאות. העניין השלישי הוא שיתופי הפעולה. יש יחסית מעט שיתופי פעולה בתוך האקדמיה בארץ".



"המרכזים אמורים להיות הדובדבן שבקצפת"

לדברי טרכטנברג, "קיימת כיום תחרות גלובלית מדהימה על טאלנט אקדמי מחקרי. נורא קשה להתחרות מול מדינות שמשקיעות המון כסף בתחרות הזו כמו סינגפור וסין, וצריך לחשוב על כלים חדשניים. מרכזי מצוינות זה כלי: פתאום מול מרכז מחקרי מאוד מכובד בארה"ב שעוסק בתחום של הגנום, יש כאן בארץ מרכז מצוינות בתחום הזה ואנחנו הצענו למרכז האמריקאי שיתוף פעולה. אין ספק שהמיצוב הבינלאומי הוא גם פקטור".

"המטרה הראשונה היא לגייס סגל לאוניברסיטאות, ולא דווקא למרכזי המצוינות. מרכזי המצוינות אמורים להיות הדובדבן שבקצפת. צריך להסתכל על המספרים: תקציב ההשכלה הגבוהה הולך לגדול בשנים הקרובות ב-30%. תקציב מרכזי המצוינות הוא לא המרכזי ברפורמה. חלק הארי של התוספות התקציביות הולך לאוניברסיטאות

ולמכללות לכל המטרות".

במסגרת המאמצים להשבת החוקרים קיים בשנה האחרונה טרכטנברג שורה של מפגשים עם חוקרים ישראלים הנמצאים כעת באוניברסיטאות ומכוני מחקר ברחבי ארה"ב. במהלך נובמבר הוא נפגש עם 100 ישראלים בעיר וושינגטון, הציג להם את פרויקט מרכזי המצוינות והרפורמה המתוכננת במערכת ההשכלה הגבוהה לשש השנים הקרובות, וקרא להם לשוב לארץ. בדצמבר אירגנו כנס שאליו הגיעו כ-70 איש ועוד כ-400 צפו בו בזמן אמת דרך האינטרנט. "אתה רואה את השאלות ואת ההתעניינות ופתאום מתחיל להרגיש שאולי זה אפשרי", הוא אומר.

החזרת החוקרים אינה מיוחדת לישראל בימים אלה. "כולם בעולם היום מודאגים מאותם דברים. ישראל, וגם הודו וסין, מנסות להחזיר לארץ את המדענים שעזבו לארצות הברית, ובארצות הברית דואגים מכך שההודים והסינים והישראלים חוזרים הביתה. הכל סובב סביב ייצור, שימור, העברה ושימוש בידע", הוא אומר. בחודש מאי הוא השתתף כמרצה אורח בכנס בחסות ארגון ה-OECD שנערך בושינגטון, בנושא "נכסים אינטלקטואליים כמקור לגידול בתפוקה". לדבריו, "יש דאגה עמוקה שמא ארה"ב הולכת ומאבדת גובה, גם בחדשנות וגם במובילות הטכנולוגית שלה. אנחנו נמצאים במצב שהכלכלה העולמית מתנהלת היום, למעשה, ללא בעל בית".



מימין טרכטנברג, גדעון סער, יובל שטייניץ ואודי ניסן בהכרזה על הרפורמה צילום: חיים צח

הקניין הרוחני: "הגולם קם על יוצרו"

אחד הנושאים המרכזיים בהם עסק הכנס בושינגטון היה הקשר בין קידום החדשנות לבין ההגנה הקניינית על פיתוחים חדשים. לדבריו, "יש דאגה גדולה מכך שהקניין הרוחני הוא בעצם גולם שקם על יוצרו. במקום לעזור לחדשנות הוא מרתיע, בולם והודף חדשנות. יש היום הרבה יותר דגש על רישום פטנטים מכפי שהיה בעבר. האם זה טוב? האם זה מקדם את החדשנות? לא ברור. יש טענות לכאן ולכאן. מצד אחד יש יותר פטנטים. אפשר לסחור יותר בידע וזה מקדם את החדשנות. מצד שני זה גורם בעצם לחסימת העורקים של החדשנות. אם על כל צעד ושעל בפיתוח אתה מפחד שמישהו יתבע אותך כי יש לו איזה חלקיק פטנט על משהו דומה — זה נורא מרתיע. בפרט זה פוגע בחדשנות על ידי הממציאים הבודדים הקטנים שלא יכולים להתמודד עם הוצאות משפטיות".

"לשים דגש יותר על המחקר ולא על הפיתוח"

איפה נמצאת היום ישראל בזירת הפיתוח הטכנולוגית-מדעית? "העולם מתקדם היום לטכנולוגיות שהן הרבה יותר עתירות מדע. כשאנחנו מדברים על הייטק, אנחנו קצת מתבלבלים. זה לא שההייטק כולו עתיר מדע. אם מדינת ישראל רוצה לשמור על מקומה בחזית המחקר והפיתוח, היא תצטרך לשים הרבה יותר דגש

על המחקר ולא על הפיתוח. בישראל אנחנו מתפארים שהמחקר והפיתוח כאחוז מהתוצר מאוד גבוה, אבל הבעיה היא שרוב ההשקעה היא בפיתוח ולא במחקר. אנחנו צריכים למצוא דרכים לתרגם את המחקר שנעשה לטובת המשק והחברה ויש לזה חשיבות גדולה יותר כיום כי הטכנולוגיות שהולכות להוביל את העולם הרבה יותר מבוססות מדע. ועדיין, אסור באיסור חמור לגעת בציפור הנפש של האקדמיה, שהיא המחקר שמונע מסקרנות מחקרית מדעית. זה מה שמניע את המדען ואת החוקר".

אילו מהלכים קידמת לעידוד שיתופי בין האקדמיה לתעשייה?

"פתחנו בכמה מהלכים לשילוב המחקר בתעשייה. דוגמה טובה היא תוכנית מרכזי הננו טכנולוגיה באוניברסיטאות. זו תוכנית של תל"ם (תשתיות לאומיות למדע) שהתחילה לפני 6-7 שנים. המרכזים האלה מומנו במימון מיוחד מות"ת, משרד התמ"ת והאוצר, לתקופה של חמש שנים. הגל הראשון הזה של חמש שנים פג ואנחנו הולכים לעוד גל של חמש שנות תמיכה במרכזים האלה. המטרה היא שחלק מהפעילות במרכזים תעסוק בתוכניות מחקריות שיש להן סיכויים ייחודיים יותר טובים. מהלך נוסף הוא קמ"ן (קידום מחקר יישומי נבחר), יוזמה חדשה שיצאה לדרך לעידוד שיתופי פעולה כאלה. כמו כן יש בקרן הישראלית למדע יוזמה לעודד מחקר תרגומי — במטרה לתרגם תגליות מדעיות או ממצאים מדעיים לשימושים יישומיים".

הורדות המסים: "אוי לך אם אתה דבק בהבטחה"

למרות שהוא מתמקד בשנתיים האחרונות בתחום האקדמיה, טרכטנברג אינו מהסס להביע את דעתו גם בנושאי מאקרו-כלכלה. בפורום קיסריה האחרון התריע מפני התממשות של שלושה תסריטים — הידרדרות המשבר באירופה, השלכות הצונאמי המדיני בספטמבר והידרדרות בחזית הדרומית מול מצרים — שעלולים להוות פגיעה משמעותית בחוסן הכלכלי של ישראל. ההמלצה שלו ברורה: לא להמשיך בתוואי הורדת המסים. "אנחנו לא נמצאים בתנאים רגילים. העולם כולו עדיין מתמודד עם האפטר-שוק של משבר כלכלי - ועדיין לא ברור אם זה אפטר-שוק הולך ודועך או שצפוי לנו עוד משבר בדרך. נוסף על כך, אף אחד לא יכול להתכחש לשינוי במצב הגיאופוליטי של ישראל. במצב כזה חייבים לנקוט במדיניות זהירה ביותר. צריך שוליים תקציביים רחבים, ואותם משיגים רק אם מחד לא פורצים את המסגרת התקציבית ומאידך לא הולכים להורדת מסים. זה אלף-בית, זו כלכלה של משק בית".

לראש הממשלה נתניהו יש משנה סדורה

בעניין. הוא טוען שהורדת המסים

תתמרץ את ההשקעות והצריכה - וכך הצמיחה במשק תעלה ובעקבותיה ההכנסות ממסים.

"אני מאוד מכבד את ראש הממשלה. כשהוא התחייב להורדת המסים, העולם - ודאי העולם הערבי - היה אחר. כל ילד מבין שכשהמציאות משתנה בצורה כזו - אוי לך אם אתה דבק בהבטחה שניתנה במציאות אחרת. האמינות של ראש ממשלה ושר אוצר נבחנת לא בכך שהם דבקים במה שאמרו - אלא ביכולת לתת מענה הולם למציאות שהם חיים בה. אני ממש לא נגד הורדות מסים. הייתי רוצה שהמסים ירדו. ראש הממשלה צודק בכך שהורדת מסים מתמרצת את המשק ואת הכלכלה. אין בכך ספק. השאלה היא האם במציאות של ישראל 2011, מול יוון קורסת ומול סיכונים גיאופוליטיים כאלה, אפשר להוריד את המסים? כאשר באופק המאוד קרוב יש אי ודאות בסדר הגודל שאנו מתמודדים איתה - אסור לנו ללכת על מתווה של הורדת מסים".

במקרה ויתממשו התרחישים שעליהם אתה מדבר, ייתכן והממשלה תידרש להגדיל את תקציב הביטחון על חשבון תחומים אחרים. ייתכן שגם הרפורמה שאתה מוביל באוניברסיטאות תשלם את המחיר.

"אנחנו חלק ממדינת ישראל על כל המשמעויות של זה. חתמנו על הסכם רב-שנתי לתקציב עם משרד האוצר ואנחנו נעמוד על כך שהוא יקיים במלואו, במידה שלא יתחולל שינוי דרמטי בתנאים המאקרו-כלכליים. אני ככלכלן, וכמי שמסתכל לא רק על השוליות הקטנה שבה אני חי, מבין היטב שאם חס וחלילה יקרה משהו דרמטי שיפגע בחוסן הכלכלי של מדינת ישראל - אז כולנו ניפגע וכולנו נצטרך לשאת במחיר. עם זאת, אם יהיו תנודות לא דרמטיות במצב, נעמוד על המשמר כדי שהמתווה התקציבי יקיים".

[התחברו לכלכליסט בפייסבוק](#)

